

OCTAVIO PAZ:

Att förstå Latinamerika

Octavio Paz är mest känd för sina skönlitterära insatser. Paz lika intressanta filosofiska och politiska essäer företräds här genom några avsnitt ur boken "America Latina y la Democracia" från 1983. Paz som i sin ungdom var marxist kritiserar i dag de socialistiska experimenten i Latinamerika, och förnekar att kontinentens problem orsakades av kapitalistisk exploatering från i-världen. Paz fördömde även tidigt Fidel Castros regim på Kuba. För detta har Paz kritiserats av många intellektuella.

Boken ges ut i översättning hos Brombergs 1991. Urvalet är gjort av Wall Street Journal.

Den mexikanske författaren Octavio Paz fick nobelpriset i litteratur 1990.

Under nu nästan två decennier har missförstånden angående Latinamerikas historiska verklighet hopat sig. Till och med termerna som används för att beteckna denna verklighet är oprecisa: Latinamerika, Hispanoamerika, Iberoamerika, det indianska Amerika. Var och en av dessa etiketter utesluter en del av verkligheten. Inte heller de ekonomiska, sociala och politiska etiketter som åsätts denna verklighet framstår mer precisa.

Så snart det spanska imperiet och dess förvaltning kollapsat, föll makten i Latinamerika i händerna på två grupper: den ekonomiska makten övergick då till de infödda oligarkerna, den politiska makten till armén. Oligarkerna hade inte tillräcklig makt för att styra i eget namn. Under det spanska väldet hade det civila samhället långt ifrån blomstrat eller utvecklats såsom i det övriga västerlandet utan i stället levt i statens skugga.

Den realitet som stod i centrum var i våra länder, liksom i Spanien, det patriarkaliska systemet. Enligt detta system styr statsöverhuvudet — en prins eller vicekung, caudillo eller president — staten och nationen såsom sitt utvidgade husbondevälde — det vill säga, som om de utgjort hans eget hushåll. De gamla fåtalsväldena, vilka uppburits av ägarna till större egendomar liksom av köpmän, hade levt underordnade auktoriteten och saknade såväl politisk erfarenhet som inflytande över folkflertalet. Samtidigt var makten hos prästerskapet enorm, liksom i mindre utsträckning hos advokaterna, doktorerna och andra medlemmar av de fria yrkena.

Dessa grupper — frön till den moderna intellektuella klassen — omfattade, direkt

och energiskt, tidens tänkesätt, ibland liberala, ibland konservativa.

Den andra kraften, den avgörande, var armén. I länder utan demokratisk erfarenhet, med rika oligarkier och fattiga regeringar, leder kampen mellan politiska fraktioner oundvikligen till våldsutövning. De liberala var inte mindre våldsbenägna än de konservativa — eller, snarare, de var lika fanatiska som sina motståndare. Det endemiska inbördeskriget ledde till militarism, och militarismen ledde till diktatur.

Den kubanska revolutionen har förstenast: den är en kvarnsten runt folkets hals.

Latinamerikas problem, brukar det sägas, är problemen hos en underutvecklad kontinent, ändå är uttrycket "underutvecklad" inte så mycket en beskrivning som ett omdöme. Påståendet säger något utan att förklara det. Underutveckling av vad, varför, och i förhållande till vilken modell eller mönster? Det är ett teknokratiskt begrepp som blundar för de genuina värdena i en civilisation, varje samhälles karaktär och själ, ett etnocentriskt begrepp. Det betyder inte att vi bör bortse från våra länders problem: det ekonomiska, politiska och intellektuella beroendet av omvärlden, de upprörande sociala klyftorna, den extrema fattigdomen vid sidan av välstånd och lyx, de bristande medborgerliga rättigheterna, förtrycket, militarismen, de instabila institutionerna, oordningen, demagogin, mytomanin, den tomma retoriken, falskheten i skilda maskeringar, korruptionen, de arkaiska mo-

raluppfattningarna, machismen, samt intoleransen vad gäller åsikter, religion, och livsstilar.

Problemen är verkliga: är då botemedlen lika verkliga? De mest radikala av dem har efter tjugo år fått följande resultat: kubanerna är idag lika fattiga eller fattigare än de var förut, liksom långt mindre fria; ojämlikheten har inte upphävts: hierarkierna är andra, och ändå ter de sig inte mindre stela utan mer stela och mer drakoniska: förtrycket är som öns heta klimat: oupphörligt, intensivt och utan skydd; ön fortfar att ekonomiskt vara beroende av sockret, liksom politiskt beroende av Sovjetunionen. Den kubanska revolutionen har förstenats: den är en kvarnsten runt folkets hals. På andra ytterkanten har militärdiktaturer permanentat det förödande och orättfärdiga status quo, avskaffat de medborgerliga rättigheterna, lyckats undgå att lösa något enda av de ekonomiska problemen och ofta förvärrat de sociala. Värst av allt: de har misslyckats och fortsätter att misslyckas med att lösa vårt samhälles centrala politiska problem: successionsfrågan — det vill säga, legitimitetsfrågan — för våra regeringar. Långt ifrån att ta bort instabiliteten främjar de alltså denna.

Den latinamerikanska demokratin är av sent datum, och den har vanställts och förråttts gång efter annan. Den var visat sig svag, tvekande, upprorisk, och som sin egen värsta fiende, alltför snar att dyrka demagogen, korrumpad av pengar, genomkorsad av favoritism och nepotism. Samtidigt har nästan allt av värde som sett dagens ljus i Latinamerika sedan halvanat århundrade fullbordats under demokratiskt styre, eller, som i Mexiko, under ett styre på väg mot demokrati.

Ännu återstår mycket att göra. Våra länder kräver förändring och reform, på en gång drastisk och samstämd med varje folks traditioner och särart. I länder där försök gjorts att förändra de ekonomiska och sociala strukturerna samtidigt som man låst de demokratiska organens möjligheter, har orättvisorna, förtrycket och ojämlikheten blivit starkare krafter än någonsin. Arbetarnas sak fordrar framför allt rätten att sluta sig samman och rätten att strejka, ändå är just detta det första som diktatorer berövat dem. Utan demokrati motverkar reformer sitt syfte, eller, verkar inte alls förändrande.

För att säga det igen, ty på denna punkt får vi aldrig ge efter: Förändringar är o-

skiljaktiga från demokrati. Att försvara demokratin är att försvara möjligheten till förändring; på motsvarande sätt kan endast förändringar stärka demokratin och

---

Nästan allt av värde som sett dagens ljus i Latinamerika sedan halvanat århundrade har fullbordats under demokratiskt styre.

---

låta den bli en naturlig del av samhällslivet. Detta är en enorm, och tvåfaldig uppgift. Inte bara för latinamerikanerna: utan för oss alla. Slaget står i hela världen. Vad mera är, utgången är osäker och tveksam. Likväl måste slaget utkämpas.

Pärmar för inbindning av årgång 1990

kan rekvireras från Svensk Tidskrifts expedition, tel 08-667 59 55, eller genom insättning av kronor 70:– på postgiro 7 27 44-6.